

указания / Ю. В. Филлипова. – Ярославль : Институт «Открытое общество», 2003. – 39 с. **6. Цукерман Г. А.** Психологическое обследование младших школьников / Г. А. Цукерман. – Москва : Владос, 2001. – 160 с.

References

1. Dobrovich A. B. Vospitatelju o psihologii i psihogigijene obshhenija: Kn. dlja uchitelej i roditelej / A. B. Dobrovich. – Moskva : Prosveshhenie, 1987. – 207s. **2. Lisina M. I.** Problemy ontogeneza obshhenija / Nauch.-issled. in-t obshhej i pedagogicheskoy psihologii Akad. ped. nauk SSSR / M. I. Lisina. – Moskva : Pedagogika, 1986. – 144s. **3. Lubovskij V. I.** Razvitie slovesnoj reguljacji dejstvij u detej (v norme i patologii); Nauch.-issled. in-t defektologii Akad. ped. nauk SSSR / V. I. Lubovskij. – Moskva : Pedagogika, 1978. – 224 s. **4. Petrova V. G.** Razvitie rechi u uchashhihsja vspomogatel'noj shkoly / V. G. Petrova. – Moskva : Pedagogika, 1997. – 200 s. **5. Fillipova Ju. V.** Detskaja psihodiagnostika. Prakticheskie zanjatija. Metodicheskie ukazanja / Ju. V. Fillipova. – Jaroslavl' : Institut «Otkrytoe obshhestvo», 2003. – 39 s. **6. Cukerman G. A.** Psihologicheskoe obsledovanie mladshih shkol'nikov / G. A. Cukerman. – Moskva : Vlados , 2001. – 160 s.

Received 10.01.2016

Reviewed 26.02.2016

Accepted 28.03.2016

УДК : 378.147:75

О.М.Опалюк
sedoy74@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ МАЛЮВАННЯ В ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

Відомості про автора: Опалюк Олег Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Email: sedoy74@ukr.net

Contact: Opaluch Oleg Nikolaevich, candidate of pedagogical Sciences, associate Professor of social pedagogy and social work of the Kamyanets – Podilsky national University named after Ivan Ohienko. Email: sedoy74@ukr.net.

Опалюк О.М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. У статті розглянуто особливості впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. Образотворче мистецтво відіграє велику роль у формуванні гармонійної особистості. Зокрема, нетрадиційне малювання значною мірою впливає на розвиток художнього смаку дітей і являється однією з складових частин загального процесу її виховання. Способом нетрадиційного малювання можна роздивитись внутрішній світ дитини, відчувати її неповторність і своєрідність, визначити емоційний стан, якісь скриті комплекси, проблеми чи страхи. Образи, які виникають в уяві дитини і відтворюються на папері, здатні допомогти виявити та передати таким безпечним і своєрідним способом всі ті думки, почуття, прагнення та бажання, які так складно передати словами. Нетрадиційне малювання відіграє важливу роль в основному психічному та інтелектуальному розвитку дитини. Адже орієнтуватися потрібно не на кінцевий продукт – власне малюнок, а на сам процес малювання, в ході якого дитина виражає свою індивідуальність та формує ряд можливостей.

У статті проаналізовано особливості вивчення нетрадиційних технік образотворчого мистецтва студентами та засвоєння ними теоретичних знань і набутих практичних вмінь. У статті висвітлено сутність, структуру та поетапність впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі, що забезпечує успішність проведення нетрадиційних уроків образотворчого мистецтва та арт-терапевтичних занять, розглянуто основні поняття, які описують цей процес. У статті описано особливості впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі для розвитку творчих здібностей.

Доведено, що малювання — найбільш природний і захопливий вид діяльності дітей та дорослих, у якому вони реалізують потребу самовираження, формують естетичний смак, відчуття гармонії, розширюють кругозір, розвивають творчі здібності, дрібну моторику рук, художнє сприйняття життя.

Ключові слова: образотворче мистецтво, нетрадиційні техніки, прикладні методики, соціальна робота, креативність, творче мислення, творчі здібності, зображувальна діяльність, образотворча діяльність, естетичний вплив, творча активність дітей, творчість.

Опалюк О.Н. Особенности использования нетрадиционных техник изобразительного искусства на уроках рисования во вспомогательной школе. В статье рассмотрены особенности внедрения нетрадиционных техник изобразительного искусства на уроках рисования во вспомогательной школе. Изобразительное искусство

играет большую роль в формировании гармоничной личности. В частности, нетрадиционное рисование в значительной мере влияет на развитие художественного вкуса детей и является одной из составных частей общего процесса ее воспитания. Способом нетрадиционного рисования можно разглядеть внутренний мир ребенка, почувствовать ее неповторимость и своеобразие, определить эмоциональное состояние, какие-то скрытые комплексы, проблемы или страхи. Образы, которые возникают в воображении ребенка и воспроизводятся на бумаге, способны помочь выявить и передать таким безопасным и своеобразным способом все те мысли, чувства, стремления и желания, которые так сложно передать словами. Нетрадиционное рисование играет важную роль в основном психическом и интеллектуальном развитии ребенка. Ведь ориентироваться нужно не на конечный продукт – собственно рисунок, а на сам процесс рисования, в ходе которого ребенок выражает свою индивидуальность и формирует ряд возможностей.

В статье проанализированы особенности изучения нетрадиционных техник изобразительного искусства студентами и усвоения ими теоретических знаний и приобретенных практических умений. В статье отражены сущность, структура и поэтапность внедрения нетрадиционных техник изобразительного искусства на уроках рисования во вспомогательной школе. что обеспечивает успешность проведения нетрадиционных уроков изобразительного искусства и арт-терапевтических занятий, рассмотрены основные понятия, описывающие этот процесс. В статье описаны особенности внедрения нетрадиционных техник изобразительного искусства на уроках рисования во вспомогательной школе. для развития творческих способностей и проведения арт-терапии.

Доказано, что рисование — наиболее естественный и увлекательный вид деятельности детей и взрослых, в котором они реализуют потребность самовыражения, формируют эстетический вкус, ощущение гармонии, расширяют кругозор, развивают творческие способности, мелкую моторику рук, художественное восприятие жизни.

Ключевые слова: изобразительное искусство, нетрадиционные техники, прикладные методики, социальная работа, креативность, творческое мышление, творческие способности, изобразительная деятельность, изобразительная деятельность, эстетическое воздействие, творческая активность детей, творчество.

Opaljuk O.N. Features of use of unconventional techniques of fine art drawing lessons in a special school. The article considers specific features of introduction of non-traditional techniques of fine art drawing lessons in a special school. Fine art plays an important role in the formation of a harmonious personality. In particular, non-traditional drawing has a

considerable influence on the development of the artistic taste of children and is an integral part of the overall process of her education. By way of non-traditional drawing you can see the inner world of the child, to feel its uniqueness and originality, to determine the emotional state, some hidden complexes, problems or fears. The images that arise in the child's imagination and reproduced on paper, can help to identify and pass this safe and unique way all those thoughts, feelings, aspirations and desires that are hard to put into words. Non-traditional painting plays an important role mainly mental and intellectual development of the child. After all, need not be guided by the final product – the actual drawing, and the drawing process, during which the child expresses their individuality and creates a number of opportunities.

The article analyzes the features of non-traditional learning techniques of fine art students and their grasp of theoretical knowledge and acquired practical skills. The article presents the essence, structure and phasing of the introduction of non-traditional techniques of fine art drawing lessons in a special school. what ensures the success of the innovative art classes and art therapy sessions, the basic concepts describing this process. The article describes the features of introduction of non-traditional techniques of fine art drawing lessons in a special school. for creativity development and art therapy.

It is proved that drawing is the most natural and exciting activity children and adults in which they implement the need of expression, form the aesthetic taste, sense of harmony, broaden their horizons, develop creativity, fine motor skills, artistic perception of life.

Key words: fine art, innovative technology, applied methods, social work, creativity, creative thinking, creative ability, art, art, aesthetic impact, creative activity of children, creativity.

Постановка проблеми. Заняття образотворчим мистецтвом слугувало людям засобом звільнення від напруги і стресів, допомагало у вирішенні величезного спектру проблем, створювало душевний комфорт спокій, наповнювало життєвою енергією, відновлювало життєві сили, виступало засобом психологічного і духовного відродження. З упевненістю можна сказати, що кожна дитина народжується з природними творчими задатками, але творчими людьми виростають лише ті, умови виховання яких дозволили розвинути ці здібності вчасно. Багато залежить від того, хто опиниться поруч із дітьми, коли вони робитимуть перші кроки у складний та багатогранний світ мистецтва. Не слід очікувати від дітей миттєвих успіхів і геніальних творів, адже не це є головною метою малювання. Усі діти по-своєму талановиті, кожна має творчий потенціал, який позитивно впливає на формування особи в цілому та її естетичні уподобання. Кожна дитина – індивідуальність, і для кожної необхідно знайти підхід. В першу чергу слід її зацікавити, бо

кожна робота, тим паче малювання повинно проходити із задоволенням. Отже, при нетрадиційному малюванні дитина може сміливо виражати свої почуття та емоції, малювати без заборон і правил, що ще більше її заохочуватиме. Малюючи фарбами учні допоміжної школи можуть сміливо змішувати кольори, використовувати руки, пальчики, інші підручні предмети, які допоможуть у створенні творчих робіт. Важливо не обмежувати лише запрограмованими видами образотворчої діяльності, а творчо підходити до цього процесу. При нетрадиційному малюванні дитина розвиває творчі здібності і талант на уроках малювання в допоміжній школі.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить, що образотворча діяльність відіграє велике значення для всебічного розвитку особистості. У процесі роботи з нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва в дітей формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Під час зображувальної діяльності дитина має можливість доступними засобами виразити свій емоційний стан, своє ставлення до навколишнього світу, вчиться самостійно створювати прекрасне, помічати його в повсякденному житті, у творах мистецтва саме нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. Над цією темою працювали: Використання нетрадиційних технік малювання як засіб розвитку творчості в дітей дошкільного віку. Дайджест 2. Упорядник Н.В. Погрібняк, А.Ф. Михайліченко 2010 – 100 с. Казакова Р.Г., Сайганова Т.И., Седова О.М. та інших. Малювання з дітьми дошкільного віку: нетрадиційні техніки, планування, конспекти занять. – М.: Сфера, 2005. Федорова О.П., вихователь ДНЗ №67 Харківської міської ради, «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку у зображувальній діяльності засобами нетрадиційного малювання», 2012, 77ст.

Під час виконання творчих робіт в нетрадиційних техніках в дитини відбувається тренування рухів пальців рук. Відомо, що розвиток зон мозку, які відповідають за мовлення, відбувається під впливом імпульсів, що йдуть від пальців. Якщо розвиток рухів пальців відстає, то затримується і розвиток мовлення, хоча загальна фізична активність дитини при цьому може бути нормальною. Стимулювання мовленнєвого розвитку дітей шляхом тренування пальців рук є одночасно й підготовкою руки до письма. Таким чином, стає зрозумілою важливість засвоєння дітьми вмій і навичок із зображувальної діяльності саме в цьому найкраще допоможуть нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва які доцільно буде впроваджувати на уроках малювання в допоміжній школі.

Тому **метою нашого дослідження** є розкриття сутності впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі.

Виклад основного матеріалу. Кожен з видів образотворчої діяльності має свої можливості і засоби для зображення предметів і явищ, у сукупності даючи можливість відобразити дійсність різноманітне і різнобічно. Малювання - більш складний засіб зображення, ніж ліплення та аплікація. Малювання фарбами, нанесення мазків на папір привертає увагу дитини ще в дошкільному віці. Діти близько півтора років вже охоче займаються малюванням, однак такі заняття спочатку мають характер забави, ігри з олівцем. У молодшому дошкільному віці малювання набуває характеру зображення. Діти малюють в дитячому саду олівцями і фарбами. Малюючи фарбами, дитина має можливість більш цілісно, нехай на перших порах нерасчленовано, передавати форму предмета, його колір. Лінійний малюнок олівцем дозволяє більш чітко передати частини та деталі предмета. У цьому процесі велике значення має зоровий контроль за рухом рисующої руки, за лінією, що утворює контур предмета.

Кожне заняття образотворчою діяльністю починається зі звернення вихователя до дітей, розмови з ними, а часто застосовується також показ якого -небудь наочного матеріалу. Надзвичайно важливо з перших кроків виховувати у дітей стійкий інтерес до образотворчої діяльності через різноманітні техніки образотворчого мистецтва, що сприяє вихованню посидючості, працездатності, наполегливості в досягненні результату. У дітей шести-семи років, виникають нові мотиви їхнього інтересу до занять-усвідомлене бажання навчитися добре малювати. Зростає інтерес до процесу виконання роботи за вказівками вихователя, щоб отримати хороший результат. Виникає прагнення виправляти і покращувати свою роботу.

Починаючи з молодшої групи необхідно виховувати у дітей інтерес до робіт товаришів, доброзичливе ставлення до них, вміння справедливо їх оцінювати різні техніки образотворчого мистецтва. Вихователю необхідно самому бути максимально тактовним і справедливим при оцінці роботи, висловлювати свої зауваження в м'якій, доброзичливій формі. Тільки за цієї умови він виховує дружелюбні товариські відносини між дітьми в процесі проведення занять з образотворчого мистецтва.

Образотворче мистецтво відіграє велику роль у формуванні гармонійної особистості. Зокрема, нетрадиційне малювання значною мірою впливає на розвиток художнього смаку дітей і являється однією з складових частин загального процесу її виховання.

Способом нетрадиційного малювання можна розвинути внутрішній світ дитини, відчути її неповторність і своєрідність, визначити емоційний стан, якісь скриті комплекси, проблеми чи страхи. Образи, які виникають в уяві дитини і відтворюються на папері, здатні допомогти виявити та передати таким безпечним і своєрідним способом всі ті думки, почуття, прагнення та бажання, які так складно передати

словами. Нетрадиційне малювання і образотворча діяльність відіграють важливу роль в основному психічному та інтелектуальному розвитку дитини. Адже орієнтуватися потрібно не на кінечний продукт – власне малюнок, а на сам процес малювання, в ході якого дитина виражає свою індивідуальність та формує ряд можливостей. Позбавляючи дитину молодшого віку можливості малювати навіть щось незрозуміле, ми позбавляємо її здатності фантазувати і уявляти, знижуємо можливості її творчого розвитку і, як наслідок, гасимо інтерес до мистецтва, творчої діяльності і краси в цілому. Зосереджуючи увагу на різних сторонах оточуючого світу, можна навчити дитину відтворити це в їхніх малюнках і роботах. Таким чином поступово сформується творчий підхід, який є дуже необхідним не лише для написання малюнків, картин, інші види творчих робіт, а й у повсякденному житті [5].

Активність дітей у процесі виконання роботи виявляється в хорошому темпі, безперервності її. У цьому відношенні в молодших групах припустимі значні індивідуальні відхилення: одні діти більш швидкі й активні, інші - повільні, мляві. У середній групі можливо підвищити вимоги до виконання роботи в різних техніках образотворчого мистецтва без відволікань, діти намагаються долати сповільненість темпу, властиву деяким дітям. Домагатися цього слід терпляче, наполегливо, але, не пред'являючи дітям категоричних вимог в різкій формі. У старшій групі боротьба з повільністю і частими відверненнями від роботи набуває особливого значення у зв'язку з підготовкою до школи. Необхідно дбати не тільки про хороше темпі роботи, а й про ретельність її виконання, без поспіху, яка заважає виконувати роботу акуратно, висловити повністю свій задум, зробити її закінченою. Акуратність і ретельність виконання традиційних і нетрадиційних технік образотворчого мистецтва залежить не тільки від дисциплінованості, але і від засвоєння навичок користування олівцем, пензлем. Навички з техніки малювання пов'язані з розвитком рук дитини, точністю, плавністю, свободою рухів. Розвиток рухів у різних видах образотворчої діяльності об'єднується цільовою установкою, що направляє це розвиток на зображення і передачу форми предметів або на побудову візерунка чи орнаменту. Опановують цими навичками всі діти дуже по-різному, однак при правильній методиці навчання всі вони оволодівають ними в обсязі, передбаченому програмою дитячого садка. Чимале значення для розвитку рухів мають ті трудові навички, які діти отримують в процесі підготовки до занять з образотворчої діяльності. Вчитель образотворчого мистецтва повинен бути готовий допомогти, але не опікувати дітей тоді, коли вони цього не потребують. Разом з тим слід пам'ятати, що навіть старші дошкільнята не можуть бути у всьому активними і послідовно діяльними без підтримки вихователя. Діти отримують задоволення від технік образотворчого мистецтва, у великій мірі завдяки тому, що в ці заняття включений процес придумування

змісту, розгортання дій, близьких грі. Необхідно підтримувати це прагнення, не обмежуючи дітей лише задачею зображення окремих предметів. Вигадування сюжету свого малюнка не тільки доставляє дітям задоволення, що теж дуже важливо, але й розвиває уяву, вигадку, уточнює уявлення. Вихователю необхідно враховувати це, намічаючи зміст занять, і не позбавляти дітей радості створення персонажів, зображення місця їх дії і самої дії доступними їм засобами, включаючи сюди і словесний розповідь.

У процесі вивчення технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі створюються сприятливі умови для розвитку тих відчуттів та емоцій, які поступово переходять в естетичні почуття, сприяють формуванню естетичного відношення до дійсності. Вже в молодшому дошкільному віці передача таких якостей предметів, як форма, забарвлення, будова, величина, , сприяють розвитку почуття кольору, ритму, форми-компонентів естетичного почуття, естетичного сприйняття і уявлень.

Оволодіння нетрадиційних техніками образотворчого мистецтва збагачує досвід дітей спостереженнями навколишнього, вчителю малювання слід неухильно дбати про естетичні враження, показувати дітям красу в навколишньому їх життя; організовуючи заняття, звертати увагу на те, щоб діти отримували можливість висловити отримані ними естетичні враження, уважно ставитися до підбору відповідного матеріалу.

Під час нетрадиційного малювання не слід очікувати від дітей миттєвих успіхів і геніальних творів, адже не це є головною метою малювання. Усі діти по-своєму талановиті, кожна має творчий потенціал, який позитивно впливає на формування особи в цілому та її естетичні уподобання, зокрема. Кожна дитина – індивідуальність, і для кожної необхідно знайти підхід. В першу чергу слід її зацікавити, бо кожна робота, тим паче малювання повинно проходити із задоволенням. Отже, при нетрадиційному малюванні дитина може сміливо виражати свої почуття та емоції, малювати без заборон і правил, що ще більше її заохочуватиме. Малюючи фарбами, можна сміливо змішувати кольори, використовувати руки, пальчики, інші підручні предмети, які допоможуть у створенні творчих робіт. Важливо не обмежуватись лише запрограмованими видами образотворчої діяльності, а творчо підходити до цього процесу. Залучаючи дітей до нетрадиційного малювання ми можемо спостерігати за унікальною палітрою індивідуальностей. І навіть якщо дитина після відвідування занять по образотворчому мистецтву не стане художником, вони залишать “культурний слід” у формуванні її особистості [5].

Отже, творчість – важлива складова системи виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий та соціальний. Вона

лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформулювати у дітей основи творчості на уроках малювання в допоміжній школі.

Висновки. Отже, використання нетрадиційних технік на уроках малювання в допоміжній школі допомагає дітям подолати негативні емоції. Тобто мимоволі здійснюється психологічна корекція, яка допомагає знімати негативні емоційні переживання дітей. Тому завданням вчителя на уроках малювання в допоміжній школі є навчати дітей відтворювати навколишній світ, творчо мислити, уявляти, а також позбуватись негативних емоцій та переживань, що виникають у школяра в ході виконання практичних завдань з образотворчого мистецтва. Підсумовуючи сказане, варто наголосити, що учень може погано читати, писати, лічити, але чудово малювати. Отже, у нього добре розвинено почуття прекрасного. Нетрадиційні техніки малювання на уроках малювання в допоміжній школі допоможуть дітям почуватися вільними, побачити і передати на папері те, що у звичайні способи зробити значно важче. Нетрадиційні техніки малювання дають дитині можливість дивуватися і радіти світу.

Перспективи подальших розвідок з цього напрямку: створити експериментальну адресну методику нетрадиційних технік образотворчого мистецтва з метою впровадження на уроках малювання в допоміжній школі.

Список використаних джерел

1. **Гуменюк, С. М.** Особливості розвитку творчих здібностей розумово відсталих дітей на заняттях з образотворчого мистецтва / С. М. Гуменюк // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Корекц. педагогіка і психологія. — 2011. — Вип. 3. — С. 54-58.
2. **Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: моногр.** / Держ. фонд фундамент. дослідж. М-ва освіти і науки України / Ред.: В.О. Моляко; О.Л. Музика. — Житомир: Рута, 2006. — 320 с. — с. 306-319.
3. **Серьогіна, І. В.** Розвиток творчих здібностей студентів ВНЗ при вивченні курсу "Елементи декоративно-прикладного мистецтва" / І. В. Серьогіна // Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 26. — С. 318-321.
4. **Стась, М. І.** Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва: Автореф. дис... канд. пед. наук / М. І. Стась ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2007. — 20 с.
5. **Інтернет ресурс:** Нетрадиційне малювання в процесі виховання дитини. http://artselo.com.ua/netradytysijne_maljuvannja/

References

1. **Gumenyuk, S. M.** Osoblivosti rozvitku tvorchikh zdibnostej rozumovo vidstalikh ditej na zanyattyakh z obrazotvorchogo mistetstva / S.

M. Gumenyuk // Visn. Kam'yanets'-Podil. nats. un-tu im. I. Ogiienka. Korekts. pedagogika i psikhologiya . — 2011. — Vip. 3. — S. 54-58. 2. **Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': teoriya, metodika, rezul'tati doslidzhen': monogr.** / Derzh. fond fundament. doslidzh. M-va osviti i nauki Ukraini / Red.: V.O. Molyako; O.L. Muzika. — ZHitomir: Ruta, 2006. — 320 s. — s. 306-319. 3. **Ser'ogina, I. V.** Rozvitok tvorchikh zdibnostej studentiv VNZ pri vivchenni kursu "Elementi dekorativno-prikladnogo mistetstva" / I. V. Ser'ogina // Pedagogika vishh. ta sered. shk.: zb. nauk. pr . — 2009. — Vip. 26. — S. 318-321. 4. **Stas', M. I.** Metodika formuvannya tvorchikh zdibnostej majbutnikh uchiteliv obrazotvorchogo mistetstva: Avtoref. dis... kand. ped. nauk / M. I. Stas' ; Nats. ped. un-t im. M.P.Dragomanova. — K., 2007. — 20 s. 5. **Internet resource:** non-traditional drawing in the process of raising a child. http://artselo.com.ua/netradytsijne_maljuvannja/

Received 29.01.2016

Reviewed 02.03.2016

Accepted 26.03.2016

УДК 376. 432-54

О.І. Проскурняк
ponolena_2008@mail.ru

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО РЕПЕРТУАРУ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Відомості про автора: Олена Проскурняк, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри корекційної освіти та спеціальної психології КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна. Email: ponolena_2008@mail.ru

Contact: Olena Proskurnyak, doctor of psychological sciences, professor, manager of department of correctional education and special psychology "Kharkov humanitarian-pedagogical academy" Kharkov regional council, Ukraine. Email: ponolena_2008@mail.ru

О.І. Проскурняк. Формування комунікативного репертуару дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального дошкільного закладу. На основі теоретичного та експериментального дослідження визначено особливості комунікативного репертуару розумово відсталих дітей: комунікативні знання мінімальні у порівнянні з дітьми без інтелектуальних порушень і використовуються дитиною не